

บทบรรณาธิการ “ใครอยากสื่อสาร...ล้อมวงตรงเข้ามา”

“สิทธิการสื่อสาร” (right to communicate) เป็นหนึ่งในกลไกของการสร้างและรักษา “สิทธิแห่งความเป็นมนุษย์” (human right) ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิและมีความชอบธรรมที่จะพูด จะคุย หรือจะสื่อสารข่าวสารความคิดเห็นใดๆ ก็ได้ โดยไม่ล่วงละเมิดสิทธิแห่งบุคคลอื่น

ด้วยเหตุนี้เอง สิทธิการสื่อสารจึงเป็นหัวใจของการขับเคลื่อนความเป็นสังคมประชาธิปไตย ทั้งในสังคมระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลก และในขณะเดียวกันประชาคมโลกเองก็ถูกเรียกร้องให้สร้างพื้นที่การสื่อสาร ที่จะเอื้อให้ปัจเจกบุคคลและกลุ่มสังคมใญ่่น้อยได้เข้ามาใช้สิทธิและเสียงของตนได้อย่างมีอิสระและเสรี

วารสารวิชาการ วารสารศาสตร์ ฉบับ “ใครอยากสื่อสาร...ล้อมวงตรงเข้ามา” เล่มนี้ ได้ขนานรับกับการเปิดพื้นที่เสรีแห่งการสื่อสารและการรังสรรค์สิทธิแห่งมนุษย์มาหน้าหลายตา โดยคัดสรรรวบรวมบทความที่สะท้อนให้เห็นสิทธิและเสียงแห่งอำนาจของคนกลุ่มต่างๆ ที่จะ “ล้อมวง” ผสานการสื่อสารความรู้ความคิดของเธอและเขาออกสู่สาธารณะว่า ความเป็นไปอย่างไร และในเงื่อนไขเช่นใดกันบ้าง

เริ่มต้นจากคนตัวเล็กและเสียงเล็กๆ ที่สุดของบรรดาเด็กและเยาวชน ที่ ศศิสพส จิตรวานิชกุล นักวิชาการและนักเคลื่อนไหวประเด็นเรื่องเด็ก ได้ประมวลแนวคิดและบทเรียนการทำงานสื่อสารเพื่อการพัฒนาเด็ก และบ่งชี้ให้เราเห็นว่า เสียงเล็กๆ ที่จะเปล่งประกายเติบโตงอกงามในวันหน้า จะเป็นเสียงที่สร้างสรรค์สังคมจริงๆ ได้อย่างไร ก่อนจะตัดภาพมาที่บทเรียนและแนวทางการทำงานของสื่อกับประเด็นคนพิการ ที่ ศิริมิตร ประพันธ์ธรรมากร ได้เลือกใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือที่เรียกขานย่อว่า “PAR” และเผยให้เห็นว่า แม้วัฒนธรรมภาพและวัฒนธรรมทางสายตาจะถูกตีความว่าเป็นอุปสรรคสำหรับคนตาบอด แต่หากเราออกแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ลุ่มลึกและแนบกาย อุปสรรคก็อาจแปรเปลี่ยนสู่ความเป็นไปได้และศักยภาพของผู้พิการทางการเห็นได้เช่นกัน

จากนั้น เมื่อฉายภาพมายังการสื่อสารในระดับชุมชนท้องถิ่นที่กว้างขึ้น รุ่งนโกมลบุตร และคณะ ได้ร่วมกันวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และชี้ให้เห็นว่า เนื้อหาของข่าวจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน การประสานผลประโยชน์แห่งสาธารณะ และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างไร ตามติดมาด้วยบทความของ เสกสรร หายะรังษี ที่เลือกวิถีวิทยาของสำนักวัฒนธรรมศึกษาเชิงวิพากษ์

(critical cultural studies) เข้าไปร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมฝังตัวอยู่ในสนามจริง เพื่อศึกษาชีวิตประจำวัน (everyday life) ของกลุ่มคนที่ถูกมองข้ามอย่างชนชั้นแรงงาน ขับริบจ้างสี่ล้อแดง จังหวัดเชียงใหม่ กับการใช้โทรศัพท์มือถือของคนกลุ่มนี้ ซึ่งแน่นอนว่า ย่อมมีความเหมือนบ้างและต่างบ้างกับการใช้ประโยชน์จากสื่อสมาร์ตโฟนของบรรดาคนชั้นกลางผู้มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมแตกต่างออกไป

จากการสื่อสารระดับท้องถิ่นไปสู่ระดับภูมิภาค พีรยุทธ โอพันธ์ ได้เสนอบทความวิจัยที่เก็บข้อมูลจากกลุ่มคนพลัดถิ่น (diaspora) ที่เรียกตนเองว่า “ชาวต้มยำ” หรือเป็นกลุ่มชาวไทยเชื้อสายมลายูที่ทำงานในร้านอาหารไทยในประเทศมาเลเซีย เพื่อตอบคำถามว่า แม้จะอยู่ในฐานะของคนพลัดถิ่นที่มีอำนาจน้อย แต่ “ชาวต้มยำ” ก็ใช้พื้นที่การสื่อสารอย่างเข้มข้นเพื่อส่งเสียงของความอยู่รอดและต่อรองอำนาจทางการเมืองในดินแดนของคนอื่น ก่อนจะขยับสู่การฉายภาพที่ใหญ่ขึ้นของการสื่อสารระดับโลก ในบทความของ Senjo Nakai ที่เลือกใช้ทฤษฎีในสายการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (intercultural communication) มาวิเคราะห์เนื้อหาของภาพยนตร์จากสหราชอาณาจักร เรื่อง *Yasmin* เพื่อเผยภาพมุมมองและความระแวงระวังอยู่ลึกๆ ที่ชาวตะวันตกมีต่อชาวมุสลิม ภายหลังเหตุการณ์วันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 และแปลงออกมาเป็นเนื้อหาสารที่แฝงฝังอยู่ในโลกสัญลักษณ์ของสื่อภาพยนตร์

และลำดับสุดท้าย เป็นบทความวิจัยของ สมัชชนันท์ เอกปัญญากุล ที่เลือกวิเคราะห์เสียงและความคิดของคนทำสื่อมวลชน ที่ใช้พื้นที่ของโฆษณาเป็นสนามรบแห่งสัญญาณ (sign wars) ซึ่งไม่เพียงแต่คนทำสื่อกลุ่มนี้จะออกแบบจุดจับใจด้านอารมณ์ต่างๆ เอาไว้อย่างพิถีพิถันเท่านั้น หากแต่ยังใช้กลยุทธ์การสร้างสารอย่างแยบยล เพื่อเนรมิตภาพโฆษณาแบบเหนือจริงมาออกสู่สายตาของผู้บริโภคอย่างเราๆ

ไม่ว่าจะเป็นคนที่ถูกนิยามว่ามีอำนาจน้อยอย่างเด็ก คนพิการ ชนชั้นแรงงาน ชุมชนท้องถิ่น คนพลัดถิ่น หรือกลุ่มใดๆ หรือไม่ว่าจะเป็นคนกลุ่มที่ถูกรับรู้ว่ามีอำนาจมากอย่างสื่อมวลชนและนักโฆษณาที่จะสื่อสารออกสู่สาธารณะ ภาพของคนทุกกลุ่ม ทุกผู้ทุกนามที่บทความในวารสารวิชาการ *วารสารศาสตร์* ร่วมกันสะท้อนออกมา ก็คือความพยายามตอบคำถามว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีสิทธิที่จะ “ส่งเสียง” ด้วยภาษาที่แตกต่างกัน และ “สื่อสาร” ระหว่างกันอยู่ตลอด ด้วยเหตุดังกล่าว คงไม่ผิดนักถ้าข้อสรุปร่วมกันของงานเขียนเหล่านี้จะชี้ให้เห็นเป็นคุณสมบัติว่า ด้วยสิทธิและความชอบธรรมแห่งความเป็นมนุษย์แล้ว “ใครอยากสื่อสาร...ล้อมวงตรงเข้ามา”

สมสุข หินวิมาน

บรรณาธิการ